

שמחה של מצוה או שמחה שהיא מצוה?

הרב יששכר כ"ץ

הגאון ר' ירוחם פערלא בספרו על ספר המצוות של רס"גי על המצוה של "ושמחתם לפני ה' אלקיכם" מעיר שרמב"ם יש סתירה בדרך שהוא דורש את הפסוק, בהל' לולב זיג הוא כותב:

מצות לולב להנטל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת שנאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון", ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים.

הרי שמהפסוק הזה אנו לומדים משהו ביחס ללולב: ענין "ושמחתם" מתייחס דוקא אליו ושיש מצוה לשמוח בלקיחתו במקדש כל שבעה.

לעומת זאת, בה"זיב, הרמב"ם לומד מאותו פסוק משהו אחר, וז"ל:

אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים.

הרי שפסוק זה מלמדנו משהו על מצות שמחה - כמשמעו הפשוט של הפסוק, ואין הפסוק מדבר על עניני לולב, כפי שמפורש בפרק ז'.

נראה לי לחדש, שלרמב"ם יש הבנה מחודשת במצות שמחה ושבעצם אין סתירה בדבריו. הוא אינו לומד שני דברים נפרדים מפסוק אחד כי שני הדינים אינם עומדים בנפרד. להיפך, הם משלימים אחד את השני.

ידועים דברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב:

השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב", וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה, ועל זה הזהיר שלמה ואמר אל תתהדר לפני מלך. וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא

1 ח"ג במילואים, סי' ה', ע' רלד

הגדול המכובד העובר מאהבה, וכן דוד מלך ישראל אמר "ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר "והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה'".

המפרשים ציינו את הגמרא² כמקור לדברי הרמב"ם: "ושבחתי אני את השמחה - שמחה של מצוה"; כלומר, השמחה של מצוה חשובה מאוד וראויה לשבח ולתפארת. נראה לי שלרמב"ם יש הבנה מחודשת בדברי הגמרא, ושהוא למעשה חולק על הבנתו של רש"י. רש"י³ מסביר שמחה של מצוה היא "כגון הכנסת כלה". לרש"י הפסוק בקהלת בא לצמצם את השמחה הראוי בעצמה לשבת, דהיינו רק שמחה "של" מצוה - שמחה שהיא בעצמה מצוה - שהתורה צוותה אותנו לשמוח, כגון הכנסת כלה. לעומת זאת, אם נשים לב ללשונו הזוהב והמדויק של הרמב"ם, נראה שהוא סובר שכשהגמרא משבחת שמחה של מצוה היא אינה באה להגביל, אלא להדריך. כלומר, אין כוונת הגמרא להגיד לנו שאין משמעות לשמחה אלא אם כן היא מתקיימת במקרים של מצווה. הגמרא רק באה לייעץ: כל אימת שאנו רוצים לשמוח נתאמץ שהשמחה יבוא כתוצאה ממצוה. לכן, לפי הבנת הרמב"ם הגמרא מדבר על זמני שמחה שקיימים ממילא, כגון שבת ומועדים. בזמנים אלו יש מצוה להיות שמח וטוב לב וקהלת מייעץ אותנו ששורשה של השמחה תהיה כתוצאה מזה שאנו עושים מצוה. במילים אחרות, המצוה אינו הסיבה, אלא הגורם. במילים פשוטות, לרש"י הגמרא משבח שמחה שהוא מצוה, ולרמב"ם הגמרא משבח שמחה של מצוה; שמחה שבאה כתוצאה ממצוה.

אם נכונים דברינו, יש לנו הבנה חדשה על קשר המצוות של כל חג לחג; לולב, סוכה, שופר ומצה. החג ומצותיה אינם קיימים ברובדים נפרדים, אלא קשורים ומשלימים הם אחד את השני. המצוות הם שנותנים משמעות לשמחתנו בחג. היינו, אנו שמחים ממילא אבל עכשיו שיש מצוות שאנו מקיימים דווקא במועד מסוים השמחה הנו "שמחה של מצוה"; אנו שמחים כתוצאה מזה שקיימנו מצוה - לולב בסוכות, מצה בפסח וכדומה. לפי זה, מיושבת הסתירה ברמב"ם שהקשה הגרי"פ. אמנם, הוא לומד שני דברים מפסוק "ושמחתם", אחד שצריכים לקחת לולב במקדש כל שבעה, ושני שיש מצוה לשמוח במקדש כל שבעה. אבל שני הדינים הם למעשה קשורים אחד לשני. הדין הראשון-מצות לקחת לולב במקדש כל שבעה היא התשתית לדין השני-ענין שמחה כל שבעה. כלומר, איך זה שיש מצוה לשמוח כל שבעה במקדש, הרי בתורה כל אימת שיש חיוב לשמוח הלא הוא קשור לאינו מצוה - הרי המצוה צריכה להיות ההשראה לשמחה על כרחך צריך לומר שיש מצוה כל שבעה שתגרום לנו לשמוח. אם כן, מוכרחים אנו לומר שבמקדש נהוג מצוות לולב כל שבעה.

לסיכום, מהמילה "ושמחתם" לומדים אנו שתי הלכות שהם אחד: חיוב שמחה ביום טוב, וממילא מוכרח לומר שיש מצוה שנוהג כל שבעה - שהרי שמחה בלי מצוה אי אפשר. "ושבחתי אני את השמחה זו שמחה של מצוה".

שיטת הרמב"ם מאיר לנו אור חדש בהבנת כמה שאילות בהלכות שמחה. הרמב"ם פוסק⁴ שעיקר מצות שמחה הוא באכילת שלמים. לכאורה קשה להבין את הסברה: אם המצוה היא לאכול בשר ולהיות שמח למה זה חשוב איזה בשר אוכלים - שלמים או חוליין?

2 שבת ל';

3 שם ד"ה שמחה של מצוה

4 פ"ו מהל' יו"ט הל' יט'

בנוסף לזה, ר' אלעזר טובר משהו ביחס למצות שמחה שקשה מאוד להבין:

אמר עולא אמר רבי אלעזר: שלמים ששחטן מערב יום טוב אינו יוצא בהן לא משום שמחה ולא משום חגיגה. משום שמחה דכתיב "וזבחת ושמחת" בעינן זביחה בשעת שמחה - וליכא. משום חגיגה - הוי דבר שבהובאה, וכל דבר שבהובאה אינו בא אלא מן ההולין.⁵

לדעת ר' אלעזר אם הקרבן נשחט בערב יו"ט, אף שבשרו נאכל ביו"ט, לא נתקיים המצוה. בפשטות, קשה מאוד להבין סברתו. כלומר, מה איכפת לנו מתי הקרבן נשחט - הרי האכילה היא המשמחת?

דברי הרמב"ם מאירים: לא מספיק שאדם שמח ביו"ט. השמחה צריכה לבא כתוצאה ממצוה; "ושבחתני אני את השמחה" שמחה של מצווה - שמחה שבאה כתוצאה מזה שהשמח קיים מצוה. סתם אכילת בשר לא מספיק. למרות שאכילת בשר משמחת, השמחה הזאת היא שמחת חולין בלי שום תשתית מצוותית. ולכן אין שמחה אלא בבשר שלמים. אכילת קדשים היא מצווה, אז כשאדם אוכל בשר שלמים בחג והוא שמח משום שאכל בשר השמחה באה כתוצאה ממצוה; בתורה, זאת היא השמחה הנכונה והראוייה לשבח.

וממילא מובן שיטת ר' אלעזר. אם אנו מביאים שלמים בחג משום שאנו רוצים שהשמחה שאנו מרגישים תבוא כתוצאה מקיום מצווה, השחיטה ג"כ צריכה לקרות ביו"ט. הבאת קרבן היא מצווה, ואם השחיטה ג"כ תעשה ביו"ט שמחתו של האדם תבוא כתוצאה ממצות שחיטת הקרבן, בנוסף לאכילתו, וכשהוא יאכל הוא יקיים שתי מצוות. כתוצאה, לשמחה תהיה משמעות ועומק רבים יותר.

דברינו גם מאירים אור חדש על עוד סוגיא:

רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקהו, חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש.⁶

בפשטות כוונת ר' יהושע היא שצריך להגביל את מצוות השמחה למחצית היום; צריכים לשמוח ביו"ט אבל אי אפשר לבלות כל היום, וצריכים להקדיש מחציתו מצוות ולעבודת ה'. פירוש זה בשיטת ר' יהושע קשה קצת: אם יש מצווה לשמוח ביו"ט מאיפה למד ר' יהושע להגביל את המצוה? כתוב "ושמחת בחגיך", ובפשטות הכוונה היא למשך כל החג, בלי שום הפסק.

לפי מה שאמרנו, יש פתרון מאוד הגיוני. לא מספיק לאכול סתם בשר בחג, אלא צריכים לאכול בשר שלמים משום שחשוב להרבות את התוכן הדתי של השמחה כמה שאפשר. זאת מטרתו של ר' יהושע כאן. כשהוא מחייב לחלק את היום ולבלות מחציתו בעבודת השם הוא אינו בא להגביל את השמחה, אלא לנווט אותה. רק מחציתו אפשר לבלות בשמחת חולין, ומחצית צריך להיות מצוותית, שנאמר: "ושבחתני אני את השמחה" זו שמחה של מצווה - שמחה שבאה כתוצאה ממצוה.

⁵ פסחים ע;

⁶ פסחים סז;